

زندگینامه استاد محمدرضا مروی مهاجر بانی جنگل‌شناسی نزدیک به طبیعت در ایران

شاهرخ جباری ارفعی *

* عضو پیشین شورای عالی جنگل، مرتع و آبخیزداری
پست الکترونیک: shahrokh_j55@yahoo.com

دانشمندان ایرانی

گزاره نیست اگر گفته شود: «جنگل‌شناسی ایران در ۴ دهه پس از رخداد انقلاب اسلامی، بیشترین تأثیر را از آموزه و عمل دکتر محمدرضا مروی مهاجر، استاد تمام دانشگاه تهران پذیرفته است»؛ از این رو نوشتن از زندگی و زمانه ایشان در یک گفتار نمی‌گنجد و لازم است خانواده، همکاران، دوستان و دوستان آن شادروان با روایت‌های خود، جلوه‌های مختلف زندگی این شخصیت علمی کشور را بازنمایی کنند. امید است روزی کتاب یادنامه استاد شامل شرح کامل زندگی، آثار و خدمات ایشان، فراهم آمده و ره‌توشه‌ای برای آینده جنگلبانی ایران باشد.

مهاجر در یک نگاه

محمدرضا مروی مهاجر در ۱۶ اردیبهشت ۱۳۲۳ شمسی در مشهد به دنیا آمد و تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در همان شهر به پایان برد. وی در سال ۱۳۴۲ در دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران پذیرفته شد و در سال ۱۳۴۶ با رتبه اول به اخذ درجه فوق‌لیسانس جنگل (MS) نائل آمد. موضوع پایان‌نامه او در این دوره « طرح جنگلداری جنگل خیرودکنار» بود. دکتر مروی مهاجر در سال ۱۳۴۶ برای ادامه تحصیل به کشور سوئیس اعزام شد و در ماه مارس سال ۱۹۷۰ (اسفند ۱۳۴۸) موفق به دریافت فوق‌لیسانس مهندسی جنگل (MS) از دانشگاه فدرال

بازدید دکتر مروی مهاجر از عملیات نشانه‌گذاری در طرح‌های جنگلداری شمال کشور، سال ۱۳۸۸

پلی تکنیک زوریخ سوئیس شد. عنوان پایان نامه او در این دوره «امکانات راسیونالیزه کردن عملیات جنگل‌شناسی» بود. دکتر مروی مهاجر دانش‌اندوزی را در همان دانشگاه ادامه داد و در ۱۷ ژوئیه سال ۱۹۷۴ (۲۶ تیر ۱۳۵۳) موفق به اخذ دکتری جنگل‌شناسی (Ph.D) با درجه ممتاز شد؛ عنوان رساله دکتری وی «بررسی رابطه خواص مرفولوژیک راش با رویشگاه» بوده است. ایشان بلافاصله پس از اخذ مدرک دکتری، به ایران عزیمت کرد و به دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران تقاضای کار داد؛ این تقاضا با استقبال معروف‌ترین استادان وقت دانشکده روبه‌رو شد و از مهر سال ۱۳۵۳ به‌عنوان استادیار پیمانی شروع به کار کرد. دکتر مهاجر در دو تابستان ۱۳۵۴ و ۱۳۵۵ با شرکت در طرح معروف به ۲۴ هفته‌ای، دوران خدمت وظیفه خود را انجام داد و در شهریور ۱۳۵۵ به درجه ستوان یکمی مفتخر شد. ایشان در اسفند سال ۱۳۵۳ با بانویی از شهروندان کشور ترکیه ازدواج کرد که ثمره آن دو فرزند به نام‌های شهرزاد (متولد سال ۱۳۵۷) و بهزاد (متولد سال ۱۳۵۹) است. استاد در دوسال آخر عمر با بیماری سختی دست‌وپنجه نرم کرد و متأسفانه در ۱۲ مهر ۱۳۹۸ و در سن ۷۵ سالگی، درست قبل از روزی که قصد عزیمت از آلمان به تهران را داشت، ناباورانه در فرانکفورت آلمان دارفانی را بدرود گفت.

سراسر عمر کاری دکتر مهاجر به تکاپوهای علمی، آموزشی، کنش‌گری اجتماعی، همکاری با دستگاه‌های پژوهشی و اجرایی، شرکت در مجامع علمی و تألیف کتاب و مقاله گذشته است. برجسته‌ترین ویژگی استاد اما، حسن‌خلق و منش او بود که جایگاه علمی‌اش را دامنه گسترده‌تری می‌بخشید.

فعالیت‌های آموزشی

دکتر محمدرضا مروی مهاجر در کمتر از یک سال از آغاز به کار خود،

در بهار سال ۱۳۵۴ به‌عنوان استادیار رسمی و ده سال بعد، در بهار سال ۱۳۶۴ به‌عنوان دانشیار به خدمت در دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران ادامه داد. متأسفانه در سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۲ و به دلیل مهاجرت، مدتی در فعالیت‌های علمی و آموزشی ایشان در داخل کشور وقفه ایجاد شد، اما خوشبختانه از سال ۱۳۷۳ دوباره فعالیت‌های خود را در دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران از سرگرفت. استاد در سال‌های دور از وطن، فعالیت‌هایی به شرح زیر داشته است:

▶ بررسی امکان اجرای جنگل‌شناسی بدون قطع یکسره در جنگل‌های راش و بلوط ایالت زارلند آلمان و تهیه و ارائه طرح اجرایی در سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۶۶.

▶ همکاری علمی انستیتو جنگل‌شناسی دانشگاه پلی‌تکنیک سوئیس (زوریخ) در سال‌های ۱۳۶۶ تا ۱۳۶۹.

▶ مشاور علمی جنگل‌شناسی ایالت زارلند آلمان در سال‌های ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۲.

ایشان در بازگشت به میهن و در تابستان ۱۳۷۲ دوره آموزشی جنگل‌شناسی پیشرفته را برای دانشجویان دوره دکتری دانشکده منابع طبیعی و علوم دریایی دانشگاه تربیت مدرس (نور) برگزار کرد. شاید نیاز جامعه و استقبال کم‌نظیر استادان و دانشجویان، فرایند ادامه کار در میهن را در ذهن ایشان تقویت کرد؛ امید است بحث‌های مطرح شده در این دوره که گویا روی نوار کاست ضبط شده است، توسط آن دانشکده در اختیار جامعه علمی کشور قرار گیرد. همچنین دوره آموزشی دیگری در تابستان ۱۳۷۳ در چالوس برگزار شد که در آن دیدگاه جنگل‌شناسی نزدیک به طبیعت، برای ده‌ها نفر از مدیران و کارشناسان سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور و سایر شرکت‌کنندگان ارائه شد. این دیدگاه به علت مشکلات اجرای شیوه پناهی در جنگل‌های شمال کشور، بسیار مورد علاقه و استقبال کارشناسان اجرایی قرار گرفت و شرکت‌کنندگان در دوره فوق، آن را «جنگل‌شناسی همگام با

دوره آموزش و بازدید نشانه‌گذاری در جنگل‌های شمال کشور، مازندران، نوشهر، سال ۱۳۸۸

طبیعت» نام‌گذاری کردند. گزارش این دوره که به زبان روایی نوشته شده بود، در آن زمان بسیار مورد استقبال قرار گرفت و پژواک زیادی یافت؛ حتی دکتر مروی مهاجر خود در یکی از کتاب‌هایش به این گزارش استناد کرده است. این رخدادها و تشویق دوستان و همکاران دانشگاهی‌اش موجب شد که استاد در سال ۱۳۷۳ دوباره به منزل خود، دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران برگشته و فعالیت‌های علمی خود را با توشه‌ای پربارتر در میهن خویش از سرگیرد. تدریس واحدهای درسی جنگل‌شناسی، پرورش جنگل، جغرافیای جنگل‌های ایران و جهان، اکولوژی جنگل، جنگل‌شناسی تکمیلی، اکوسیستم مناطق معتدله و سردسیر و ... همچنین راهنمایی و مشاوره ده‌ها پایان‌نامه کارشناسی ارشد و رساله دکتری، از جمله فعالیت‌های آموزشی استاد بوده است.

شادروان دکتر مروی مهاجر در تابستان ۱۳۸۴ به درجه استاد تمامی مفتخر شد و همچنان به تدریس و تحقیق و فعالیت مشغول بود تا اینکه سرانجام در سال ۱۳۹۳ و پس از ۴۰ سال فعالیت، به صورت کتبی آمادگی خود را برای بازنشستگی اعلام و در ۲۹ اسفند ۱۳۹۳ به افتخار بازنشستگی نائل آمد. وی در نامه درخواست بازنشستگی خود تأکید کرده است: «بدیهی است تا جایی که سلامتی اینجانب و مقررات دانشگاه تهران اجازه دهد، آمادگی خود را برای همکاری در آینده اعلام می‌دارم». البته این همکاری تا سال پایانی عمر استاد ادامه داشت.

تکاپوهای علمی و اداری

فعالیت‌های دکتر مروی مهاجر در دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران، تنها به تدریس و مشاوره علمی به دانشجویان خلاصه نمی‌شد. وی در سال‌های ۱۳۵۸، ۱۳۶۴ و ۱۳۷۵ و در سه دوره دوساله، مدیریت گروه جنگل‌داری و اقتصاد جنگل دانشکده را برعهده داشت و در سال‌های ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۰ و ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۴ در سمت معاون پژوهشی دانشکده فعالیت می‌کرد. سایر فعالیت‌های علمی و اداری استاد در دانشکده به شرح زیر بوده است:

- ◀ سرپرستی واحد انتشارات دانشکده، عضویت در شورای انتشارات و هیئت تحریریه به‌طور متناوب
- ◀ عضویت در شورای پژوهشی دانشکده در مقاطع مختلف
- ◀ مشارکت در تهیه طرح‌ها و تجدید نظر سری‌های طرح جنگل‌داری خیرودکنار (پاتم، گرازین و ...)
- ◀ دکتر مهاجر علاوه بر فرصت‌های مطالعاتی رایج استادان دانشگاه‌ها، بارها در سمینارها و نشست‌های علمی خارجی شرکت داشت که به تعدادی از آنها اشاره می‌شود:
- ◀ سمینار جنگل‌شناسان اروپا (زوریخ، سوئد، ۱۳۵۷) با ارائه مقاله اهمیت توسکای بیلاقی در جنگل‌های شمال ایران
- ◀ دوره دوم‌ماهه نحوه بهره‌برداری از جنگل‌های راش و بلوط (آلمان، ۱۳۵۹)
- ◀ دوره تخصصی دو ماهه جنگل‌شناسی (آلمان غربی و سوئیس، تابستان ۱۳۶۲) به اتفاق دکتر مجید مخدوم
- ◀ فرصت مطالعاتی یک ساله (انستیتو جنگل‌شناسی دانشگاه پلی‌تکنیک سوئیس ۶۴-۱۳۶۳)، شامل تدریس دروس مختلف و

شرکت در چندین سمینار با ارائه مقاله

- ◀ کنفرانس ۷ روزه جنگل‌شناسی جنگل‌های بکر (آلمان، بهار ۱۳۷۵)
- ◀ اجلاس مطالعاتی ۱۵ روزه جنگل‌داری پایدار (ژاپن، تابستان ۱۳۷۶)
- ◀ فرصت مطالعاتی سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۱ در آلمان
- ◀ نشست‌های کارشناسی ایران و آلمان (آکادمی بین‌المللی حفاظت از طبیعت آلمان؛ سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۵)، در چند نوبت
- ◀ فعالیت‌های علمی-اداری دکتر مهاجر به دانشکده منابع طبیعی نیز خلاصه نمی‌شد؛ استاد، چه به نمایندگی دانشکده و چه براساس شئون علمی خویش، فعالیت‌های دیگری نیز داشته است که در ادامه به تعدادی از آنها اشاره می‌شود.

◀ همکاری با مرکز نشر دانشگاهی و گروه کشاورزی ستاد انقلاب فرهنگی در ابتدای دهه ۱۳۶۰

◀ نماینده دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران در سازمان بین‌المللی یوفرو (IUFRO) در سال ۱۳۷۴

◀ عضو کمیته تخصصی منابع طبیعی وابسته به دفتر گسترش آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سال‌های ۱۳۸۳ به بعد

◀ عضو وابسته فرهنگستان علوم، گروه کشاورزی، شاخه جنگل و محیط‌زیست سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵

◀ رئیس گروه واژه‌گزینی شاخه علوم جنگل و محیط‌زیست فرهنگستان زبان و ادب فارسی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۳

◀ عضو کارگروه کشاورزی و منابع طبیعی کمیسیون نشریات علمی کشور سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳

◀ عضو شورای پژوهشی و راهبردی سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۷

◀ عضو هیئت تحریریه مجله جنگل و صنوبر سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۳

◀ عضو کمیته علمی همایش‌های مختلف مرتبط با جنگل

کنش‌گری‌های اجرایی

دکتر محمدرضا مروی مهاجر در زمینه فعالیت‌های اجرایی نیز کارنامه‌ای پررنگ دارد؛ هنوز چند هفته‌ای از شروع به کار ایشان در دانشکده منابع طبیعی در سال ۱۳۵۳ نگذشته بود که استاد جوان با درخواست از دکتر احمد مصدق رئیس گروه جنگل‌داری و اقتصاد جنگل، تقاضای بازدید از جنگل‌های نکا را ارائه داد. بازدید میدانی و همکاری با دستگاه اجرایی همواره مد نظر استادان دانشکده منابع طبیعی مانند دکتر محمود زبیری، دکتر تقی شامخی، دکتر ارسطو سعید و دکتر مهاجر بوده است. گاه این بررسی و بازدید به صورت دو یا چند نفری انجام می‌شد. در اینجا به‌طور نمونه به تعدادی از دوره‌های آموزشی ویژه کارشناسان اجرایی یا به بیان دقیق‌تر دکتر مهاجر، «دوره بازآموزی» اشاره می‌شود:

- ◀ آبان ۱۳۵۸؛ جنگل‌شناسی و جنگل‌داری جنگل‌های کرانه بحر خزر، جنگل خیرودکنار
- ◀ اسفند ۱۳۵۹؛ جنگل‌داری و جنگل‌شناسی، با همکاری دکتر منصور محمدی، چالوس، به مدت ۷ روز
- ◀ اردیبهشت ۱۳۶۰؛ دانشکده منابع طبیعی به مدت ۶ روز
- ◀ شهریور ۱۳۶۰؛ جنگل‌کاری و پارک‌ها، پارک جنگلی نور، به مدت ۴ روز

◀ آبان ۱۳۶۲؛ جنگل‌داری و جنگل‌شناسی، پارک جنگلی نور، به مدت ۶ روز

◀ آبان ۱۳۶۴؛ جنگل‌شناسی و پرورش جنگل، شرکت فریم (سنگ‌ده سوادکوه)، به مدت ۲ روز

◀ اردیبهشت ۱۳۷۵؛ آموزش نشانه‌گذاری، مجتمع آموزشی کلارآباد، به مدت ۶ روز

◀ شهریور ۱۳۷۵؛ ارزشیابی طرح‌های جنگل‌داری، شرکت سفارود، به مدت ۷ روز

◀ تیر ۱۳۷۶؛ تولید نهال و جنگل‌کاری ویژه نواحی رویشی زاگرس با همراهی استاد دکتر کریم جوانشیر، سندج به مدت ۴ روز

◀ مرداد ۱۳۷۶؛ جنگل‌شناسی کاربردی، اداره کل منابع طبیعی گرگان و گنبد، به مدت ۶ روز

همکاری استاد با سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور در دهه ۱۳۸۰ به صورت منظم‌تری صورت گرفت. در این برهه، دکتر خسرو

ناقب‌طالبی پژوهشگر مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع نیز استاد را

همراهی می‌کردند. در این مقطع زمانی، در هر چهار اداره کل شمالی

دوره‌های آموزش نشانه‌گذاری برگزار می‌شد و از نشانه‌گذاران آزمون

به عمل آمد. همچنین به ابتکار دفتر فنی جنگل‌داری برای کارشناسانی

که این دوره را با موفقیت پشت سر گذاشتند به تناسب توانایی،

کارت‌های صلاحیت نشانه‌گذاری صادر شد. بازدید نشانه‌گذاری نیز

در این دوره توسط استادان فوق و همراهی کارشناسان ارشد اجرایی

صورت گرفته و گزارش آن همراه با پیشنهادات ارائه می‌شده است. در

دهه بعد (۱۳۹۰) دکتر مروی مهاجر همکاری نزدیکی با شورای عالی

جنگل، مرتع و آبخیزداری داشت و در جلسات متعدد در راستای

اجرائی کردن مصوبه برنامه بهینه‌سازی سال ۱۳۹۲ و تهیه بسته‌های

اجرائی آن همکاری نزدیک و مؤثری داشتند. همچنین در جلسات

کمیته سیاست‌گذاری جنگل‌های شمال کشور در سازمان محیط‌زیست

شرکت و به اتفاق اعضای دیگر کمیته در تهیه پیش‌نویس پیشنهاد

استراحت جنگل‌های شمال مشارکت داشته است.

آثار علمی استاد

از شادروان دکتر محمدرضا مروی مهاجر، آثار بسیاری چون

پایان‌نامه و رساله ایشان، جزوه‌های درسی، گزارش بازدیدها،

کتاب‌ها، مقاله‌ها، سخنرانی‌ها، پژوهش‌ها، مصاحبه‌ها و ... به یادگار

مانده است و این وظیفه‌ای است برعهده علاقه‌مندان وی و جامعه

جنگلبانی کشور، تا به جمع‌آوری و انتشار آن بپردازند. تدوین

این آثار که تعداد آن قطعاً از دویست فقره بیشتر است، از همان

دوران دانشجویی و به زبان‌های فارسی، آلمانی و انگلیسی آغاز

و تا پایان زندگی ایشان ادامه داشته است؛ خوشبختانه بخشی از

این آثار در اینترنت به آسانی قابل دستیابی است. در این گفتار

تعدادی از آثار استاد به‌ویژه آثار اولیه که در نشریه دانشکده منابع

طبیعی دانشگاه تهران به چاپ رسیده به شرح زیر معرفی می‌شود:

◀ بررسی رابطه بین خواص مرفولوژیک درخت راش با پایگاه؛ نشریه شماره ۳۲ دانشکده، سال ۱۳۵۴

◀ بررسی خواص کیفی راشستان‌های شمال ایران؛ نشریه شماره ۳۴ دانشکده، سال ۱۳۵۴

◀ بررسی جنگل‌های بلوط شمال ایران (لوه گرگان)؛ نشریه شماره ۳۷ دانشکده، سال ۱۳۶۳

ایشان در آن سال‌ها چند مقاله به قلم پرفسور هرمان اتر استاد سوئسی دانشکده را هم به فارسی ترجمه کرده که به آن اشاره می‌شود:

◀ نظریاتی در مورد بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع ایران؛ ضمیمه نشریه دانشکده منابع طبیعی، سال ۱۳۵۴

◀ اداره اراضی طبیعی و محیط‌زیست؛ نشریه محیط‌شناسی، شماره ۱۱، سال ۱۳۶۱

از مقالاتی که استاد در همایش‌های داخلی ارائه داده به چند نمونه اشاره می‌شود:

◀ سمینار بررسی مسائل و مشکلات منابع طبیعی ایران (کرج، ۱۳۵۸)، مقاله برآورد نیروی انسانی متخصص در زمینه جنگل

◀ همایش ملی مدیریت جنگل‌های شمال و توسعه پایدار (رامسر،

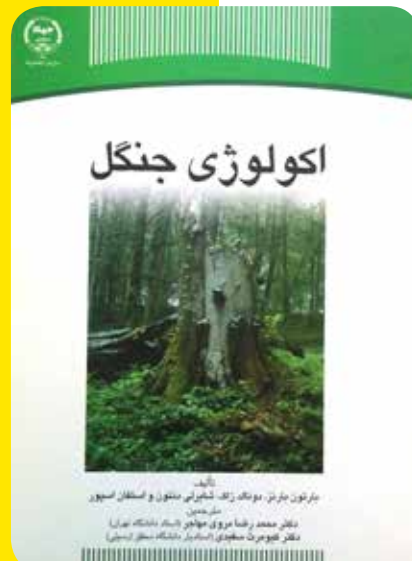
بازدید نشانه‌گذاری در طرح جنگل‌داری تیلیم؛ مازندران، سوادکوه

حضور در جنگل به همراه کارشناسان بخش اجرا در دوره‌های آموزشی، سال ۱۳۸۸

جنگل‌های آمیخته راش با همکاری کیومرث سفیدی
 ◀ همایش ملی مدیریت جنگل‌های شمال (ساری، ۱۳۹۳)، سخنرانی
 درباره استراحت جنگل
 ◀ همایش فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران (تهران، ۱۳۹۵)،
 مقاله گذشته، حال و آینده جنگل‌های شمال ایران
 شایان یادآوری است که کتاب‌های استاد در مقایسه با آثار دیگر
 ایشان بسیار کمتر است. یک دلیلش شاید وسواسی باشد که او در
 پیش‌گفتار کتاب جنگل‌شناسی و پرورش جنگل خود به آن اشاره
 کرده است: «با توجه به وسواسی که در زمینه علمی داشته و دارم،
 مرحله بازنویسی و تصحیح آن بیش از ۵ سال طول کشید» و نیز

۱۳۷۹)، مقاله روش‌های مناسب جنگل‌شناسی در جنگل‌های شمال ایران
 ◀ سمینار حفاظت از تنوع زیستی (چالوس، مرداد ۱۳۸۳)، مقاله
 اصول کلی جنگل‌شناسی نزدیک به طبیعت
 ◀ سمینار حفاظت از جنگل‌ها در مدیریت پایدار (کرج، شهریور
 ۱۳۸۳)، مقاله نقش ذخیره‌گاه‌های جنگلی در مدیریت حفاظت و
 بهره‌برداری از جنگل‌های شمال ایران
 ◀ همایش ملی آینده جنگل‌های ایران (کرج، ۱۳۸۴)، مقاله مدیریت
 حفاظت و حمایت از دیدگاه اکوسیستم و جنگل‌داری نزدیک به طبیعت
 ◀ دومین کنفرانس ملی روز جهانی محیط‌زیست (تهران، اردیبهشت
 ۱۳۸۷)، مقاله خشکه‌دارها، شاخص ارزیابی مدیریت پایدار در

تعدادی از کتاب‌های استاد دکتر محمدرضا مروی مهاجر

تواضعی که در مسائل علمی داشت: «بدیهی است که کتاب حاضر به هیچ وجه کامل و عاری از نقص نبوده و مؤلف از هرگونه انتقاد و پیشنهاد سازنده استقبال کرده و در چاپ‌های احتمالی آینده آنها را مورد استفاده قرار خواهد داد.»

به هر روی، سیاهه کتاب‌های استاد به شرح زیر است:

◀ حفاظت از تنوع زیستی و مدیریت پایدار جنگل‌های خزری (شمال ایران)، تألیف و ترجمه، چاپ اول، بن، ۲۰۰۴ (۱۳۸۳)

◀ جنگل‌شناسی و پرورش جنگل؛ انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۸۴

◀ اکولوژی جنگل؛ تألیف بارتون بالنز و همکاران، ترجمه با همکاری کیومرث سفیدی، انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ اول، ۱۳۹۱

همچنین دکتر مروی مهاجر در تألیف کتاب‌هایی مانند فرهنگ نوین کشاورزی و منابع طبیعی ایران که توسط فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران فراهم شده با استادان دیگر همکاری داشته و مقالات ایشان علاوه بر کتاب‌های مجموعه مقالات همایش‌ها و نشریات علمی- پژوهشی در کتاب‌هایی چون کیمیای سبز (انتشارات سازمان جنگل‌ها، ۱۳۸۲) و ... به چاپ رسیده است.

نگرانی استاد

آنچه استاد دکتر محمدرضا مروی مهاجر را در سال‌های پایانی عمر پر بارشان در کانون توجه بیشتر قرار داده است؛ پشتیبانی ایشان از پیشنهاد توقف بهره‌برداری از جنگل‌های شمال ایران یا به بیانی دیگر، استراحت جنگل بوده است. استراحت جنگل، ایده دیرپایی است که از چهار دهه قبل و با نام‌گذاری‌ها و تعاریف متفاوت در رسانه‌ها و همایش‌ها قابل ردیابی است. یکی از قدیمی‌ترین پیشنهاددهندگان این پروژه، دکتر محمدحسین جزیره‌ای است که در سال ۱۳۷۹ آن را برای جنگل‌های تخریب‌یافته در سراسر کشور توصیه کرده است. علاوه بر آن سازمان حفاظت محیط‌زیست نیز از مدافعان این ایده در دستگاه دولتی بوده که از سال ۱۳۸۶ آن را به‌طور جدی‌تر دنبال کرده است. دفاع دکتر مروی مهاجر از ایده استراحت، از این نظر برای عده‌ای از همکاران ایشان، همچنین بخش عمده‌ای از کارشناسان اجرایی ناباورانه بوده است که ایشان در دوران آموزشی خود شیوه‌هایی از جنگل‌شناسی کلاسیک را تدریس کرده که بعدها منتقد آن شده است؛ چگونگی این تغییر را از زبان و قلم خود استاد بشنویم.

ایشان با توجه به شناختی که از جامعه علمی، پژوهشی و اجرایی کشور داشت و از نزدیک در جریان وضعیت عرصه‌های جنگلی نیز بود، در مقاله بلندی که در آبان ۱۳۹۴ در روزنامه سراسری آفتاب یزد به چاپ رسانده پرسیده است: «آیا جنگل‌های شمال ایران نیاز به استراحت دارد؟» و خود پس از بیان مقدمات و دلایل پاسخ می‌دهد: «جواب سؤال این مقاله مثبت است، یعنی جنگل‌های شمال ایران نیاز به استراحت دارد.»

تعریف او از استراحت اما متفاوت است: «استراحت جنگل به معنای رها کردن جنگل‌ها به حال خود و ادامه تعرض به عرصه و اعیان جنگل نیست، بلکه لازم است در موقع استراحت جنگل‌ها مسئله حفاظت فیزیکی تمام سطوح جنگل‌های شمال حتی بیشتر

از قبل جدی گرفته شود. بدیهی است که وقتی یک اکوسیستم مثل جنگل در حال استراحت است، نباید توسط انسان‌ها مورد تعرض و برداشت قرار گیرد.» وی زمان استراحت را ده سال تعیین کرده است؛ این ده سال زمانی است که بهره‌برداری متوقف خواهد بود، اما ارزیابی عملکرد گذشته، رفع موانع و چالش‌ها و برنامه‌ریزی آینده با جدیت دنبال خواهد شد. درحالی‌که عده‌ای در این اواخر دکتر مروی مهاجر را مخالف طرح‌های جنگل‌داری و بهره‌برداری از جنگل نامیده‌اند؛ استاد در همان مقاله تأکید کرده است: «استراحت جنگل نه تنها مغایرتی با طرح جنگل‌داری ندارد، بلکه یکی از اهداف مهم استراحت علاوه بر حفظ جنگل‌ها، آماده کردن شرایط لازم و کافی برای تهیه و اجرای طرح‌های جنگل‌داری است.» در مورد بهره‌برداری هم ایشان در مصاحبه‌ای در دی ماه ۱۳۹۳ چنین پاسخ داده است: «اتفاقاً من یکی از طرفداران جدی بهره‌برداری از جنگل‌های شمال هستم، منتهی بهره‌برداری اصولی که اهداف بلندمدت اقتصاد ملی و پایداری اکوسیستم‌های جنگلی را تأمین کند. روش فعلی بهره‌برداری منجر به افزایش تخریب می‌شود؛ باید این روش کار را دگرگون کرد.» اما نکته‌ای که کمتر به آن توجه می‌شود، مشروط بودن پیشنهاد استراحت جنگل بوده است: «اجرای کلیه برنامه‌ها و پیشنهادهای ارائه شده در این مقاله به شرطی قابل اجرا است که سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور چه از نظر پرسنل فنی و چه از نظر امکانات مالی مورد حمایت جدی دولت محترم قرار گیرد و پادمان نرود که موفقیت کارها نیاز به نظارت و پایش جدی و مداوم دارد. اگر قرار است کاری یا برنامه‌ای اجرا شود و فاقد کنترل باشد بهتر است آن کار شروع نشود.» اما چرا استاد به چنین باوری رسید؛ دکتر مهاجر در اسفند ۱۳۹۴ در جلسه شورای عالی جنگل دلیل آن را برای اعضای آن شورای عالی و مهمانان جلسه بیان کرده است، با توجه به موجود بودن فیلم، این موضوع را از زبان خود ایشان نقل می‌کنم: «من از وضعیت جنگل‌های کشور خودمان نگرانی دارم و نگرانی من از این است که اگر ما در همین مسیری که تا به امروز رفته‌ایم، ادامه بدهیم روزی خواهد رسید که قسمت اعظم این جنگل‌ها را از دست خواهیم داد.»

سخن پایانی

در پایان از آقای دکتر جلیلی رئیس محترم مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، آقای دکتر حسین آذرنبوند رئیس محترم دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران، سرکار خانم طالب‌پور رئیس محترم امور اداری دانشکده و همچنین از آقای دکتر مهدی زهدی پژوهشگر و عضو محترم پیشین شورای عالی جنگل، مرتع و آبخیزداری به خاطر پیشنهاد تهیه این گفتار و همراهی و همکاری مستمر ایشان در تدوین این گفتار سپاسگزارم.